

Joachim Heinrich Kieff

Schediasma Philologicum

**Secundum : Quo Viro Summe Reverendo Atque Doctissimo, Domino, Do.
Johanni Inselmann, Consistorii Regio-Electoralis Stadensis Consiliario ...
Observantia Suscipiendo De Splendidissimo Munere, Haut Ita Pridem Ipsi Delato,
Ex Animo Gratulaturus, Meletemata, De Vsu Linguae Ebraeae**

Stadae: Typis Erbrichianis, MDCCL.

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn889398518>

Band (Druck) Freier Zugang

CIc - 1¹²

SCHEDIASMA PHILOLOGICUM SECUNDUM,

QVO

V I R O

SUMME REVERENDO ATQUE
DOCTISSIMO,

DOMINO,

DO. JOHANNI
INSELMANN,

CONSISTORII REGIO-ELECTORA-
LIS STADENSIS CONSILIARIO,

PRAESIDII REGII QUOD STADAE ET,

PASTORI LONGE PROMERITO,

MAECENATI ATQUE PATRONO SUMMA OBSERVANTIA SUSPICIENDO

DE SPLENDIDISSIMO MUNERE,

HAUT ITA PRIDEM IPSI DELATO, EX ANIMO GRA-
TULATURUS, Μελετήματα,

DE

VSU LINGVAE EBRAEAE,

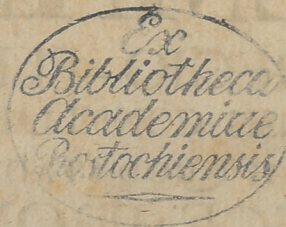
OFFERT, DICAT CONSECRATQUE

JOACHIMUS HENRICUS KIEFF,

S. R. MINISTERII CANDIDATUS.

STADAE, TYPIS ERBRICHIANIS. MDCCL.

CIC-113

V I R

Summe Reuerende, Doctissime, Pa-
trone atque Maecenas longe
colendissime.

aecenatibus atque Patronis, ad eminentem hono-
ris gradum, a regionis Principe, euectis, suam,
vel hoc, vel illo scribendi genere, publice testa-
ri reuerentiam, mos est dudum in republica
litteraria introductus, ac innumeris fere exemplis
comprobatus. Idem itaque & mihi in praesenti facere liceat, quum
TU VIR SUMME REUERENDE! BENIGNISSIMO REGE NOSTRO,
GEORGIO SECUNDO consentiente, ab *ILLUSTRISSIMO* harum ter-
rarum

rarum Regimine Consistorii Stadenſis membrum ornatiffimum: nuper electus es. Ante vero, quam obſeruantiam, qua *TE* colo, ſignificem, quaedam de vſu linguae ebraeae differere ſtatui, obnixè a *TE* petens, vt *TU VIR SUMME REUERENDE!* ad ea, qualia qualia ſint, ſerena fronte reſpicias. Reſpicias autem ita, vt non tam comtam perpolitamque, orationem quaefueris; ſed ipſam potius materiam, cogitationi, atque examini *TUO* ſubiicias. Demandaffi *VIR SUMME VENERABILIS!* tenuitati meae filium Tuum, quem litteris ebraicis imbuerem. Cujus pertinacem induſtriam, & ſingularem in addiſcenda hac lingua, cpiditatem, hac occasione, non poſſum non, laudare atque teſtari. Dum itaque, inſtitutionem ab omni methodo alienam, & ab vſu vniuerſali non, niſi nomine differentem, in hiſce pagellis merito reprehendo, aſylum ignorantiae eſſe probo, & regulas grammaticales, docenti, diſcentique commendo: haut obſcure intelliges, hoc ſcribendi momentum, me eum in finem arripuiſſe, vt *TIBI VIR SUMME REUERENDE* de mea, filium *TUUM* inſtituendi, ratione, in praefenti, ſimul reddam rationem.

§. I.

Vſum linguarum, in genere, ſi dicimus conſuetudinem, ſive morem, dicendi aut ſcribendi eorum, qui iis vtuntur viuus, nullo ad regulas habito reſpectu; quidquid in linguis occurrat, ad uſum referri poſſet, & tali ratione, uſus eſſet vniuerſalis, atque impenetrabilis tyrannus, & Pythagoricum *αὐτός ἐφα* ſic ſemper foret ratio ſufficiens.

§. II.

Ediſci poſſunt, & ediſcuntur, hoc modo, linguae omnes viuae; imo ipſa eruditorum lingua latina, Jeſuitae, pueros, a pueris, in maſtteriis imbuunt, ex vſu iſto, §. praec cit. tanquam doctorum lingua viua.

§. III.

§. III.

Quamuis vero, in linguis viuis, fieri hoc posse, & ratione §. procedenti adlegata, concedam: tamen in linguis mortuis hanc docendi, discendique, rationem merito reiicio, quia conuersatio in iis deest quotidiana, per linguae mortuae ideam.

§. IV.

Ipsarum linguarum viuarum cognitio, regulis certior redditur, atque firmiter stabilitur, vt experientia euincit. Circuli Saxonici superioris, lingua viuam, nobis sit exemplo. Floret haec lingua hodie quoque inter doctos Circuli Saxonici inferioris nostri, atque accurate ab iis scribitur, & enunciat, cum contra, quam plurimi Saxoniam superiorem incolentes, indocti, male eam eloquantur, ac scribant. Quae nam ratio? hi vsu adfuefacti eam didicerunt, illi regularum auxilio adiuti. Ex eadem ratione etiam inueniemus, hos fluctuare, illos vero certos esse. (z)

§. V.

(z) Idem quoque valet de methodo, linguam, in se mortuam; sed respectu doctorum, viuam, Romanorum ceterarumque gentium, pertractandi, quia par parum est ratio. Huc pertinent & notari hic merentur verba Clariss. STOLLI, de iusta, linguam latinam docendi, discendique ratione, differentis. Ita scribit, in der Historie der Gelahrtheit, denen zum besten, so den freyen Künsten und der Philosophie obliegen: C. II. §. 20. p. 92. Einige sind der Meynung, man solle die Jugend gleich zum Reden gewöhnen, und halten von solcher Uebung mehr, als von allen Grammatiken. Allein weil die Praeceptores; so gut Latein reden, nicht wohl zu haben sind; und die, so ohne Grammatic, eine Sprache lernen, hernach im Schreiben ganz ungewiß, und schüchtern zu seyn pflegen: so kan ich ihnen nicht gänzlich beypflichten. Dein I. c. in notis ad litt. (o) exemplum notatu dignissimum adfert, & ita pergit: Ich habe mir von Friderico Vlrico Calixto erzählen lassen, daß, weil er sein Latein ohne grammatic, nur blos durch die tägliche Uebung gelernt, er im Schreiben so furchtsam gewesen, daß er nichts ediret, was nicht zuvor ein guter Grammaticus durchgesehen,

§. V.

Methodus, linguas mortuas docendi, ediscendique, ex ysu, est reicienda. Lingua genuina ebraea est mortua. (a) E. in pertractanda ea, vsus iste merito damnatur. Quamuis quidam, sententiae, huic aduersae, in auditoriis suis, patrocinantur sint. (*)

§. VI.

(a) Vid. l. iam iam cit. §. IX. p. 86.

(*) Hi patroni notam suam inueniunt in elegantissima atque doctissima praefatione Viri Praenobil. M. ZENKELII P. I. der Erläuterung der Hebräischen Sprache, zum richtigen und leichten Verständniß der Danzischen Grammatick, adnexa. Quaedam aurea verba, in ysum, siue emendationem Vfuistarum, qui praestantissimum ac doctissimum hunc commentarium, aut non possident, aut, dum ignoti nulla cupido, non aestimant, aut vilipendunt, quia ars non habet osorem nisi ignorantem, hic rescribere non superuacaneum erit. Dissertit Vir Cl. l. c. p. 2 & 3. ita: Einige verwerfen gar die Grammatik mit ihren Regeln. Sie wollen unmittelbar in das innere Gemach eindringen, ohne sich der Schlüssel zu bedienen, und sich erst die Zugänge eröffnen zu lassen. Sie wollen in die Höhe fahren, und auf die Spitzen der Berge sich begeben, ohne daz sie erst hinan klettern oder steigen. Sie wagen sich in die Tiefe durch verwegene Sprünge. Sie wollen fliegen, ohne Federn und ohne Fittige. Das sind flüchtige Köpfe, die mit ihren lernen, eilen, um bald fertig zu werden. Die subtile Kunst der hebräischen Grammatik ist ihnen ärgerlich; die Menge der Regeln und Erfahrungen, die sie merken sollen, beschwerlich. Sie nehmen das Lexicon zur Hand, und wenn sie etliche Dutzend Wörter gelernt, wählen sie einen Anführer, der mit ihnen die Siebel liefert; und sie bemühen sich, nachzubeten, und a b c mäßig aufzufagen. Was wird denn aus solchen Stümpfern werden? und was soll ein Gedächtniskrahn nutzen, der auf keinem sichern Grund ruhet? Kan man sich von einem solchen eine richtige Uebersetzung, und zuverlässige Auslegung vermuthen. Wird er sich und seine Gegner von seiner Meynung überzeugen können? Haben sie das Recht, den Königlichen Ausspruch der größten Lehrer der heiligen Schrift auf sich zu ziehen: Bonus Grammaticus bonus Theologus? Oder soll man ihnen nicht vielmehr an die Stirne schreiben: Grammatica Ebraea sui contemptum vindicat per omne aeuum. Die Ebräische Sprache ist ja keine von denen, die noch geredet werden, und die man etwa, wie die französische vom bloßen hören

§. VI.

Ipſarum linguarum viuarum cognitio, regulis certior euadit atque firmiter fundatur §. LXL. E. regulae ſin linguis vivis ſunt commendandae.

§. VII.

Regulae in linguis vivis ſunt commendandae §. LXXII. Propter defectum conuerſationis, linguas mortuas, vivis multo maioribus diffi-

hören (ex uſu) lernen kan. Sie hat ihre gewiſſe und gemeſſene Regeln, nach welchen alles genau zuſammen gefügt und bezeichnet iſt. Sie hat ihre unwiederrufflichen Geſetze in groſſer Menge, welche man denn den Wörtern nicht bloß anſehen, oder mit den Ohren hören kan; ſondern ſie müſſen in abstracto erkannt, und zugleich mit dem Verſtand geprüft werden. Der Exeget beruft ſich viel tauſendmal, ſeine Meynung zu beweifen auf die Regeln der Sprache und Grammatik. Wenn man ſolche nun nicht weiß noch verſteht wie will man denn in der Auslegung fortkommen? Z. E. Ein hochehrleuchteter Paulus ſchämte ſich nicht Gal. 3, 16. aus der hebräiſchen Grammatik einen Beweis von der Wahrheit ſeines Satzes herzunehmen. Man kan gewis behaupten, daß derienige es nicht redlich mit der heiligen Schrift und mit der Sache Gottes meynt, welcher die hebräiſche Sprach-Regeln verwirft, und andere von dem Studio grammatico abzuziehen ſucht. Und, wo ſich ſolche unterfangen, die Schrift Alten Testamentes auszulegen, ſo ſchmieren ſie entweder, wo ſie was gutes zu Markte bringen, andere aus; oder ſie fallen auf eigene ſelbſt erwehlte Meinungen; oder ſie verdrehen den heiligen Text, oder werden wohl gar Ketzer und Freydenker; und ſtoßen vielfältig wider die Wahrheit an. Die kläglichſten Exempel giebet uns die Geſchichte der alten Kirchen-Väter; der Scholaſtiſchen Theologen, ſonderlich aber der heutigen neumodiſchen Geiſter, welche die Humaniora und heiligen Sprachen größtentheils verachten. Was iſt es denn Wunder, daß dieſe Studien, heut zu Tage ſo verfallen ſind, und auf Schulen ſowol, als auf Univerſitäten, gar ſehr darnieder liegen. Wenn nun ſolche von den allergrößten Lehrern der Kirche iederzeit als wahre Stützen der Orthodoxie, und gründlichen Theologie, angeſehen worden; ſo will ich Wahrheit liebende Männer urtheilen laſſen, was wol aus einem ſolchen Verfall der Philologie ſowol, als des ſtudii Biblici, vor Folgen entſtehen müſſen, oder bereits ſchon erwachſen ſind.

difficultatibus esse obstrictas, nemo inficias ibit. E. multo magis in linguis mortuis, quam viuis, regulæ sunt commendandæ. Lingua ebraea est mortua. E. etiam, in ea resoluenda, maximum habent pondus. (*)

§. VIII.

Vsum linguarum sensu strictiori dicimus consuetudinem dicendi, scribendique, nec determinatis regulis adstrictam, nec in ipsa euphonia

- (*) Non possum itaque, hac occasione, tyronibus, quibus scriptus est, non commendare, librum Ruth, illustratum a M. ANDREA CONRADO WERNERO, Gymnasii Stadenfis olim Rectore, longe celeberrimo, iam inter coelites triumphante, cuius cineres, post obitum, veneror, ob fidelissimam illius institutionem, qua frui mihi contigit, cuiusque, summa cum delectatione, recorder. Porro nec minus: Voces difficiliiores ebraicas per vniuersum V. T. obuias, secundum principia grammatica Cel. DANZII analysi euolutas, a DANIELE RICHTERO philosophiae & artium Magistro, in academia Jenensi, Jenae impensis Joh. Adami Melchioris 1740 editas, de meliori eommodo prouectioribus. Quantum enim hi libri praestent vsum, ad cognitionem solidiorem linguae ebraicae facile perueniendam, vix potest dici. Hisce libris, vehementer optarem, vt mox publice adnumeraretur praestantissimus & utilissimus liber, quem aliquot ante hebdomadibus in manuscripto vidi, apud Virum Plurimum Reuerendum, in linguis orientalibus exercitissimum, Thiemigium, antea Scholæ, quæ Buxtehudaë floret, Rectorem præclarissimum, hodie Pastorem in Palaeogaea Grünendeichii. Inscritur: Janua Linguae Syriacæ, Noui Testamenti Syriaci, Domini nostri Jesu Christi, in qua I. omnes & singulae totius novi foederis Syriaci voces II. earumque in contextu occurrens grammatica analysi III. regulæ cuiusque analysi ex B. Opii Syriacismo subiectæ comparent, cuius auxilio Philofyrus proprio Marte, brevi temporis spatio absque omni molesta vocum evolutione in adyta huius linguae penetrare potest, adornata a Samuele Thiemigio Pastore Ecclesiae Grünendeichenfis. Dominum Auctorem non lucri faciendi, sed publico inseruendi causa, huic eximio operi manus admouisse, summa cum integritate restor. Hoc propterea addidimus, vt, qui ejusmodi opus, ex vsu rei litterariae esse, autumat; bibliopolam quendam, ad sumtus impendendos eo, facilius commouere possit.

nia fundatam, & de qua ratio non potest reddi, cur gentes sic loquantur, atque scribant, & non aliter.

§. IX.

Adplicemus hanc definitionem §. praeced. datam, ad linguam ebraeam, & exemplis, mentem nostram, vberius declaremus. Suntu sequentia. Cur מֵלֵךְ verbum, res, scribitur & pronunciatur per duplex kamez, vt sit Milra cur non מֵלֵךְ, vt sit Millel! Cur non מֵלֵךְ aut מֵלֵךְ, aut cur non aliis punctis notatur, quae, aequae, vt מֵלֵךְ euphonia haberent? Cur apocopatū מֵלֵךְ scribitur & enunciatur מֵלֵךְ vaiichi & non aliter? Cur pronomen pers. sing. gen. com. scribitur אֲנִי cur non אֲנִי vel אֲנִי vel אֲנִי vel alia ratione? Cur particula מֵלֵךְ scribitur per duplex Saegol, vt sit Millel; cur non מֵלֵךְ; aut מֵלֵךְ, vt sit Milra, aut cur non est aliter punctata; Respondetur quia vsus, siue consuetudo Ebraeorum, dicendi, scribendique, ita fert, i. e. quia haec punctatio litterarum, nec per regulam quandam determinata est, nec ex ipsa euphonia deriuari, potest.

§. X.

Datur in lingua ebraea mortua, consuetudo, de qua nulla ratio potest reddi, cur hoc vel illud verbum, ita enuncietur, atque scribatur, neque ex euphonia, neque ex aliis regulis determinatis; vt ex nonnullis exemplis, iam adductis, quorum millia possent adduci, iam satis adparet. Consuetudo dicendi scribendique, quae nec determinatis regulis est adstricta, nec in ipsa euphonia fundata & de qua nulla potest reddi ratio, cur gentes ita, & non aliter, scribant atque loquantur, dicitur vsus, in sensu strictiori, E. usus, in sensu strictiotti, datur, in lingua ebraea mortua, nec est reiiciendus.

B

§. XI.

§. XI.

Licet, sensu strictiori, vsum in lingua ebraea admittamus, per §. proced. tamen vsum in generaliiori sensu sumtum, in ea, esse vituperandum, iam indicauimus. Nunc vero in eo elaborandum nobis est, vt, hunc vsum ignorantiae asylum esse, adeoque iure, meritoque reprehendendum, speciatim ostendamus.

§. XII.

Vbi αὐτὸς ἔφα praecipit, ibi ratio sufficiens in regulis fundata exulat, vbi ratio sufficiens, in regulis fundata, exulat, ibi summa ignorantia existat, necesse est. Qui enim nullam reddere rationem nouit, cum tamen posset, atque deberet ille in maxima ignoratione versatur. In vsu vniuersali stolidus ille tyrannus imperium suum exercet. E. in vsu vniuersali, summa deprehenditur ignorantia. Confugientes itaque ad vsum vniuersalem, in ipsa ignorantia, ignorantiae suae, asylum quaerunt.

§. XIII.

Quo autem id eo luculentius adpareat, quod §. praeced. sumus complexi: exemplo illustremus. Sumamus, peruulgatam illam vocem וְיָמָר. Quodsi vsus vniuersalis esset introducendus, ad quaestiones sequentes, semper responderi posset: ex vsu. Quando quaeritur: cur וְיָמָר sit futurum? vsui tyranno vniuersali obtemperans, & asylum quaerens, ignorantiae suae respondere posset: ex vsu. Cur praecise 3. pers.? ex vsu; cur 3. masc.? ex vsu; cur sing. num.? ex vsu; cur coniugatio, vt cum vulgo loquamur Kal? ex vsu; cur radix וְיָמָר? ex vsu; cur Saegol sub ם? ex vsu; cur hholem in superficie תִּשָּׁא? ex vsu; cur Patach sub י & dagesch תִּשָּׁא, impressum? ex vsu; cur latine redditur & dixit &c.? ex vsu. Quis ex his non intelligit, summam simul, cum vsu hoc vniuersali, *mechanice* propagari ignorantiam?

§. XIV.

§. XIV.

Haec omnia vero, de quibus §. praeced. exposuimus, non ad vsum reuocari posse legitimum, ita conficitur. וַאֲמַר *est tertia maf. fut.* non ex vfu; sed propter praeformatiuum י; *sing. num.* non ex vfu; sed ob defectum terminationis plural; *Kal*, non ex vfu; sed propter hholem. (b) Scribitur legiturque וַאֲמַר, & non וַאֲמַר non ex vfu; sed quia est verbum פָּא, (c) & propter ו conuersiuum. (d) וֹדֵר, habet sub se *patach* & דֵּר, *dagesch forte*, non ex vfu; sed quia ו est conuersiuum futuri, non praeteriti. (e) *Radix* est אָמַר & non מוֹר siue מוֹר, non ex vfu; sed, quia, seruilibus abiectis; (f) tres litterae remanent, in lexicis obuiaae, ac contextui conuenientes (g) quae partim in se, vt וֹר; partim ratione situs vt מֵר; partim ratione situs, & puncti vocalis, vt אֵר, seruire nequeunt. Redditur, & dixit, cum diceret, post quam dixerat, non ex vfu; sed propter ו conuersiuum. (h)

§. XV.

De quibus, ratio reddi potest, ob quam hoc, vel illud verbum, ita, & non aliter, legatur, atque reddatur: ea non pertinent ad vsum sensu strictiori; multo minus latiori sensu sumtum, quia vterque, in primis posterior, nullas rationes, regulis nixas, admittit per definitionem supra suppeditatam. Atqui de omnibus, quae §. praeced. de voce וַאֲמַר diximus, reddi possunt rationes, cur ita
nec

(b) Vid. Danzii Manuductio §. I. II. obs. 3. 5.

(c) Vid. eiusd. litt. §. 46. I. 2. obs. I.

(d) Vid. I. c. §. 50. III. β coll. §. 16. III. α I. & §. 18. I. I.

(e) Vid. I. c. §. 50. III. 3. coll. num. 2. & ipso membro III.

(f) Vid. Danzii Manuductio §. 2. I.

(g) Vid. ibid. II. I.

(h) Vid. Danzii inter pres §. 194. I. 2. coll. §. 193 & 68.

nec aliter sese habeant, ipsa §. teste, E. ea omnia spectant, nec ad vsum in strictiori, nec ad vsum in latiori sensu, ita dictum.

§. XVI.

Vt vero sententia nostra videatur magis explorata, de iis, quae ad vsum spectant in sensu strictiori sumtum: ostendemus, quaedam, in eadem voce, vsui huic, esse tribuenda.

§. XVII.

Quis rationem adferre potest, cur praecise in verbis פֶּה טֹהוֹ in hohem & non in alio puncto quiescat, & secunda radicalis, in verbis פֶּה cum tsere vel patach, & non alio puncto, vocali, quod eandem haberet euphoniā, notetur? Quis ostendet, cur i conuersuum futurorum, per patach sequente dagesch forti, & non potius, per aliud punctum, absque dagesch forti, praefigatur? Quis indicabit, cur Ebraei dicant וַיָּמָר per א & non per ה aut ו, וַיָּמָר vel וַיְמָר? Quis diuinare potest, cur sit character 3 masc. sing. & plur. futuri, cur non i vt apud Syros? Certe neminem fore existimo, qui sufficientes, de his omnibus, reddere rationes sustineat, nisi forte, in eorum numero putandus sit, qui versus se fundere posse ebraeos, stulte, ac inaniter, iactitant.

§. XVIII.

Quaedam in voce וַיָּמָר deprehenduntur, quae nec determinatis regulis, sunt adstricta, nec in ipsa euphonia fundata; de quibus adeo nulla potest reddi ratio, cur ita, & non aliter, proferantur, per §. praecedentem. Haec omnia pertinent ad vsum, in sensu strictiori sumtum E. quaedam in voce וַיָּמָר inueniuntur, quae ad vsum strictiorem, sunt reuocanda.

§. XIX.

§. XIX.

Ast quid est, quod vsum vniuersalem ignorantiae asyllum adpellamus? cum de iis, quae ad vsum, in sensu strictiori sumtum, pertinent, etiam rationes adducere nequeamus sufficientes? Respondemus adhibita veterum distinctione, inter ignorantiam vincibilem, & inuincibilem. Hanc deprehendimus in vsu strictiori, vt ex ipsis §§. citatis innotescit. Hic vsus in linguae ebraea mortua haut est reiiciendus. E. nec ignorantia, in eo obuia, est culpanda: in primis quia in regulas non inuehitur, nec semper in ore habet: stat pro ratione voluntas. Illam vero inueniemus in vsu generali. Regulis enim, quas ille respuit, ignorantia vinci potest.

§. XX.

Quantam autem regulae, in vincenda ignorantia, vim habent; illud argumento sit, quod eas ignorans, ne legere quidem possit.

§. XXI.

Exemplo nobis sit vox קדש, quae inter alia exstat Ezech. XXXVI. 38. Analogiam grammaticam, quae in consensu regularum consistit mutuo, ignorans, tyrannumque vniuersalem, vsum ducem sequens, hanc vocem facile legit, per verum Kamez *Kadaschim*. Qui vero analogiam callet grammaticam, non ita eloquetur. (i) Ne vero, & nos, ita tantum velle, ac iubere, videamur, rem ipsam secundum analogiam grammaticam (*) disquiramus.

§. XXII.

(i) Vid. Danz, litt. §. 8. II. obs. I. in not. edit. maior ad lit. (ς) p. 90. 91.

(*) Eam quoque in huius similibus casibus, commendat, Cl. ZENKEL l. c. P. I. ad §. VIII. auct. p. 130. Hier kan ich, inquit, keinen andern Rath geben,

§. XXII.

Verbum קדוש, originem suam trahit aut a קדוש sanctus; aut a קדש sanctitas. Deus enim, vt versus antecedens docet, promittit, benigne, se Israelitas multiplicaturum esse כצאן אדם כצאן קדשים sicut gregem hominis, sicut gregem (si a קדוש flecti posset) sanctorum, siue (si a קדש deriuatur) sanctitatis, i. e. secundum §. 26. Danzii Interpretis, sicut gregem sanctum. Quilibet has loquendi formulas, vt synonymicas, & textui non aduersantes admittet.

§. XXIII.

Contextu vero, vtramque vocem ita admittente, analogia grammatica iam opus est. Experiamur. Verbum קדוש, secundum analogiam grammaticam a קדש deriuari nequit; quia addita terminatione plurali, & tono in vltima existente טו Kamez, in tertia, ante tonum, corripere in schua. (k) טו hhoolem non corripitur in schua, quia exstat in nomine. (l) Nam sic prodiret non קדשים, sed קדושים.

§. XXIV.

ben, als man erlerne erst die analogiam grammaticam, die formas verborum & nominum; so wird man alsdenn sagen können, ob hier und da ein dagesch forte, ein ה articuli subintelligirt werden müsse, oder nicht. Dazu gehört aber gar langer Fleis, und vieles Studiren, bis man auf die analogiam prouociren, und alles daraus beurtheilen kan. Ich habe wohl ehe gesehen, daß solche Leute, *die gar darinnen Lehrer abgeben wollen*, größlich wider die analogiam grammaticam communem pecciren. Es giebt auch eine analogiam dubitabilem; da man eine Regel aus etlichen wenigen, raren, und solchen Exempeln formirt hat, welche nicht völlig gewisz sind, und auch wol auf eine andere Art können resoluirt werden Aber wider communem analogiam anzustossen, (e. g. quando quis legit Kadafchim pro Kodafchim coll. signo sequenti) ist ein grober Schnitzer zu nennen.

(k) Vid. l. c. §. 21. sub initio.

(l) Vid. l. c. §. 22. III. I.

§. XXIV.

Quodsi vero vox קרשים non a קרוש deduci potest, vt §. praeced. euincit, certe a קרש descendat necesse est.

§. XXV.

Fieri potest, vt a קרש numerus pluralis formetur sequentem in modum. Addita nimirum terminatione plurali, dicendum effret קרשים. Sed tono in vltima existente, (m) טו hholem primum (n) corripitur in schua, quia hoc hholem fuit penacutum antea (o) & sic exstaret קרשים. Dein (*) Saegol penultimum quoque corripitur in schua. (p) Sed quia vox coepit incrementum per termin. plur. producitur schua illud in Kamez, (q) & sic effret קרשים.

§. XXVI.

Sed alia iam quaestio est: vtrum Ebraei numerum pluralem a קרש actu flectant קרשים an vero minus. Meo quidem iudicio, adhuc sub iudice lis est.

§. XXVII.

In quibusdam codicibus קרשים exstare, non negamus. Legitur ita, quantum nobis constat, semel Neh. X, 33. in bibliis ebraicis cum latina interpretatione Xantis Pagnini Lucensis, Benedicti A-
riae Montani Hispal. & quorundam aliorum adhibitio studio, Lipsiae, impensis Christiani Kirchneri, bibliopolae, 1657. editis. Reperitur haec lectio eodem loco, in bibliis sacris Eliae Hutteri Germani, Ham-
burgi,

(m) Vid. l. c. §. 16. I. I. α.

(n) Vid. l. c. §. 17. caut. §.

(o) Vid. l. c. §. 21. sub initio.

(*) Vid. l. ad litt. (n) cit.

(p) Vid. l. c. §. 22. IV. I. coll. §. 17. caut. §.

(q) Vid. l. c. §. 22. IV. 2.

burgi, typis Elianis, per Joh. Saxonem 1587 impressis. Porro animaduertitur in editione bibliorum sacrorum Joh. Buxtorfii sumtibus & typis Ludouici König 1620 edita. ac denique occurrit in editione Rabbinica משה פרנקפורט נרפס באמשטרדם בבית ונדפוס של הדיין הגל' לכרר ולפרט הואיל משה באר התורה הזאת לאמר לפק

§. XXVIII.

Hisce vero editionibus bibliorum, primum, sequentes opponimus, quibus, & quidem vno eodemque loco, schua simplex sub p non deprehenditur; sed potius in plerisque editionibus, ם; vel Kamez hhatuph.

§. XXIX.

Bibliorum ebraicorum ad optimorum codicum & editionum fidem, recensitorum, & expressorum, editio altera, adcurante M. Christiano Reineccio S. S. theologiae Baccalaureo Consil. Saxo Weissenf. Illust. Augustei Rectore & Professore publ. Lipsiae apud Bernh. Christ. Breitkopfium 1739, typis expressa, legit l. c. per קרשים. Biblia ebraica Joh. Henr. Michaelis, ex aliquot manuscriptis, & compluribus impressis codicibus, item Masora tam edita, quam manuscripta, aliisque ebraeorum criticis, diligenter recensita, Halae Magdeburgicae, typis & sumtibus orphanotrophaei 1720 edita, legunt l. c. iterum per קרשים. Eadem l. c. quoque lectio reperitur in bibliis ebraicis D. Henrici Opitii in acad. Kil. quondam lingg. Orient. P. P. facult. theol. Seniore ac Ser. Duc. Slesw. & Holf. Regent, in super senat. eccles. Consil. Kilonii typis & sumtibus auctoris, ex typographeo Barth. Teuteri acad. typographi 1709. editis. Eandem porro lectionem retinet David Clodius lingg. orient. in alma Giesf. Ordinarius S. que theol. P. extraod. in bibliis Francofurti ad Moenum typis & impensis Balth. Christ. Wostii diuersis editionibus, sed eodem anno scil.

1677

1677 expressis. Hanc: quoque lectionem amat editio ex recensione Danielis Ernesti Jablonski, opera & impensis Ioh. Henr. Knibbellii Gymnasi Ele& Joachimi. Eidem sententiae subscribunt biblia David. Clodii adcurare a Joh. Henrico Maio S. S. theolog. Doctore eiusdemque vt & lingg. orient. P. O. in acad. Gieffena recognita; a Joh. Leusdeno in academia Vltraject. ling. sacrae P. P. reuisa Francofurti ad Moenum, typis & impensis Balth. Christ. Wustii Senior. a. 1712. prelo submissa; item biblia ebraica eiusdem adcuratissima notis ebraicis & lemmatibus latinis illustrata Amstelodami typis & sumtibus Iosephi Athiae 1667 publicata; & biblia sacra ebraica Rabbinica correctâ, & collata, cum antiquissimis, & adcuratissimis exemplaribus manuscriptis, & ha&tenus impressis Amstelodami, typis & sumtibus Iosephi Athiae 1661; nec denique edit. Rabbinica דפס וחנוה בעין נמוץ וחשק האהבה ובאמשרים בבית מנשה בן יוסף בן ישראל וצל שנת קול רנה וישועה Sumtibus Henrici Laurentii 1636 (secundum nostram computandi rationem) typis excusa, legit per Kamez hhatuph קרשׁוּ.

§. XXX.

Dein lectioni קרשׁוּ editionum iam recensitarum contrariantur concordantiae blibliorum hebraicae Joh. Buxtorffii filii, ling. sanctae in acad. Bas. P. O. In hoc enim libro, omnibus numeris absolutissimo, huius lectionis mentio fit nulla; sed tantum קרשׁוּ & קרשׁוּ inueniuntur (r).

§. XXXI.

Vt vero, hoc argumentum roboris habere multum, adpareat, notetur, in hisce concordantiis non solum, quoties vox occurrat; sed etiam diuersam illius formationis tradi, & explicari rationem. Ipse Buxtorffius id

(r) Vid. l. in §. ipsa cit. sub rad. קרשׁ

C

id expressis indicat vrbis: (s) *secundus usus, inquit, est, quod continent lexici ebraici formam, absolutissimam: ita ut incertum sit, rectiusne concordantiarum, quam lexici vocabulum illis adcommodari possit. Continentur enim in eo non solum distincte, omnes radices cum suis deriuatis omnibus, sed & singularum vocum NB. formae vniuersae. - - - Tertius usus harum concordantiarum est, quod sint instar Masorae perfectae. Numerato enim traditur, quoties NB. qua forma, quo libro, capite, & versiculo, unumquodque vocabulum, in textu ebraeo, reperitur. Numerat Masora voces; sed non singulas. Quodsi vero hic liber talis est, qualis merito cognoscitur: haec specialis forma פקדון, si apud Ebraeos in usu esset, recenseri debuisset. Et quamuis in lexico ebr. & chald. form. 8. Bas. 1698. p. 667. haec forma פקדון adducatur, statim tamen adiicitur, ita legi secundum biblia Veneta magna, qua adiectione, indicatur, hinc lectionem ipsi suspectam fuisse.*

§. XXXII.

Punctuationem denique vocis פקדון, per schua simplex non quidem analogiae grammaticae; sed Ebraeorum vsui repugnare haut obscure indicat Vir Praeclariss. CHRIST. STOCKIUS Celebr. DAN. ZII discipulus, longe dignissimus: *pluralis, inquit, (t) scilicet formatur פקדון & פקדון, pro פקדון per alternationem.* Sententiam horum verborum nos recte esse interpretatos, ex eo patet, quia punctuationis diuersitatem actualem, vbiuis locorum non accuratissime modo adnotauit; sed etiam diligenti exemplorum adlegatione comprob-

(s) Vid. JOH. BUXTORFFII nitidissima ac doctissima praefatio concordantiis ebraicis praefixa, col. 3. a fine.

(t) Vid. eiusdem clauis linguae sanctae Iehae 1717. p. 1051. ad vocem פקדון

probavit. Exemplum vero de קָרַשׁ ab eo citatum nullibi inuenies. (†)

§. XXXIII.

Quum itaque in bibliis Reineccii, Michaelis, Opitii, Clodii, Jablonski, Leusdenii, Athiae, & מִשְׁחָה בֶּן יוֹסֵף בֶּן יִשְׂרָאֵל simplex schua in voce קָרַשׁ ק non legitur Buxtorffii concordantiae huic lectioni aduersantur. Stockius actualement hanc punctationem haut obscure reiecit & Cl. Zenkel luculenter idem agit loca, in bibliis Hutteri, Buxtorffii Ariae Montani atque מִשְׁחָה פִּנְקוּסִי supra citatis obuia, a typographis segniter, negligenterque esse tractata, mihi quidem probabile, & a vero non abhorre videtur. Saltem rebus ita se habentibus, ad quaestionem propositam tutius, negando, quam audacter adfirmando responderem.

§. XXXIV.

Actualement vero formationem pluralis קָרַשׁ per ׀ comprobant ferme singulae sacri codicis paginae. Flectio eadem est cum possibili קָרַשׁ loco schuatis simplicis modo substituitur schua compositum ׀ (v).

§. XXXV.

Rarius occurrit קָרַשׁ, cuius primum lectio, dein deriuatio inuestigenda. Non quidem negandum, hanc figuram vocalis, sub p aliquam spem τξ. Kamez veri habere, quia nec ׀ nec kamez hhatuph, nec gutturalis non dagefchada, sequitur, quod tamen in syllaba

(†) Eandem sententiam ipsa §. propositam fouet quoque Cl. ZENKEL & l. c. ad §. VIII. auct. p. 131. cum verbis indicat sequentibus: Implurak solte es heißen קָרַשׁ - - - sed &c.

(v) Vid. Danz, §. 26. XV.

syllaba simplici, metegh suffulta ordinarie requiritur, si figura kamez vt o legenda est. (x) Sed licet species adsit, tamen ipsa res merito negatur, & figura Kamez in קָמֶזֶץ sub p potius vt o pronunciat, quia secundum analogiam grammaticam prima vocis origo id ipsum postulat. Ad hanc enim regulam, vocalium permutationem, Ebraei dirigunt studiose: *indiciū primae originis in sono, quantum fieri potest indicetur.* (y) Vidimus autem supra hanc vocem origiem suam habere a קָמֶזֶץ. E figura Kamez sub p non vt a, sed vt o est pronuncianda.

§. XXXVI.

Quo vero haec legendi ratio, eo magis confirmetur: ostendamus; figuram Kamez sub p in קָמֶזֶץ verum Kamez esse, nulla ratione, posse. Quodsi verum Kamez est, est vel purum, vel impurum. Non impurum; nam (1) radix est, ex ore omnium קָמֶזֶץ, ergo litteram quiescentem haut includit; (2) sequens littera ך est dageschabilis, E. etiam dagesch exclusum non includit. Posset quidem sine necessitate excidere (z) si ad formam קָמֶזֶץ (a) flecteretur. Ast haec forma concretorum est, non rerum, per inductionem exemplorum. E. ratione formae, dagesch forte in media radicali, & consequenter kamez impurum sub p, haec vox non admittit. (b) Non purum, quia tunc in tertia ante tonum consistere non posset; sed corripiendum esset in schua. (c)

§. XXXVII.

(x) Vid. l. c. §. 8. II.

(y) Vid. l. c. §. 17. hypoth. III.

(z) Vid. l. c. §. 20. obf. 2.

(a) Vid. l. c. paradigm. nom. p. 9. form. XXV.

(b) Vid. ZENKELII regula distinctionis, siue principium differentiae l. c. P. II. ad §. 17. auct. p. 13.

(c) Vid. l. c. §. 21.

§. XXXVII.

Ad formationem denique quod attinet, deriuatur merito kamez hhatuph ex euphonia. (d) Notum est kamez hhatuph vel $\cdot$, licet rarissime fiat, tamen in paucis, nonnunquam alternare pro hholem. (e) Quum vero haec alternatio in paucis saltem locum inuenit: quidni in voce קָרַשׁ, alternet kamez hhatuph pro $\cdot$ (f) קָרַשׁ, quum, nisi plenaria, tamen magna similitudo, inter hunc, ceterosque casus intercedat, praesertim ideo, quia $\cdot$ originaliter ex hholem ortum est. Sic seruatur indicium primae originis.

§. XXXVIII.

Quum itaque ex analogia probari potest grammatica, in voce קָרַשׁ, non descendente a קָרַשׁ, sed a קָרַשׁ, τ kamez sub p verum kamez longum, nulla ratione esse posse; sed o pronunciari debere, fiat sententia: Inepte & contra omnem analogiam grammaticam legi kadaschim. Apage igitur vsus, deceptor ac idiota! Praeuiissima consuetudinis regula vteris. Qui analogiam tenent grammaticam, osculum tibi non figunt.

At-

- (d) Eadem ratione derivat DANZIUS kamez hhatuph §. 26. m. 6. 2 ad litt. (q) in not. p. 230.
- (e) Vid. l. iam iam cit. ipso n. 2. Conf. ZENKEL I, c. ad §. 26, auct. m. VI, n. 2.
(α) (β)
- (f) Optime id quoque cognouit Cl. ZENKEL, qui ideo P. II, l. c. ad §. 26. auct. m. VI. p. 243. n. 3. hac addit verba: Kamez breue cum metegh adstricto pro τ : vel hholem (sc. alternat) & immediate pergit: Dieser Zusatz ist nothwendig um zweyer Wörter willen, welche §. 8. m. II. obf. I, vom b. auct. gesetzt sind. Zum Exempel: קָרַשׁ fanchitatis pro קָרַשׁ Conf. P. I, ad §. 8 p. 130. (†) & 131.

C 5

Atque haec quidem sunt *VIR SUMME VENERABILIS!* quae, de linguae ebraeae vsu, meditatus sum. Etiam, atque etiam *TE* obsecro, vt aequi ea, bonique consulere, ne graueris. Quodsi vero hoc secundum; vel primum schediasma meum, *MAGNIFICO PLESKENIO* dicatum, in reprehensionem incurrere, aut vituperationem alicuius subire deberet; causam meam agere, non detrectabo.

Sed vt, vnde est orsa, in eodem terminetur oratio mea, *TE VIR SUMME REVERENDE!* votis meis prosequi, iam instituo. Deum precibus oro, & obtestor, vt *TE*, omni felicitatis genere beatum, multos adhuc annos conseruet; in grauissimo munere *TVO*, *TIBI* semper praesto sit; ac familiam *TVVM* splendissimam, florere omni tempore iubeat.

Me vero patrocinio *TVO* maiorem in modum commendo Scr.
A. R. S. clb Io CCL.

ERRATA.

L. B. S.

Cum paginis huius & prioris schediasmatis corrigendis operam meam nauare ipse non potuerim, erratorum typographico-
rum multitudinem, quam serio doleo, nemo mihi crimini ver-
tet. Commata, & puncta cum reliquis distinctionis signis adeo
male saepius collocata sunt, vt parum absit, quin ipse sensus
verborum impediatur. Non video tamen, quomodo rei huic
nunc quidem medela adhiberi possit. Neque litterarum maiuscu-
larum & minutarum permutationem curo. Quaedam tantum vi-
tia exstantiora adnotasse, hic sufficiat. Schediasmate primo p. 5.
§. VI. lin. 2. pro vocabilis leg. *vocalibus*. p. 8. Not. 1. lin. 3. pro
maximas leg. *maximus*. p. 10. §. XXIII. lin. vlt. pro inueniens leg.
inuenies. p. 11. §. XXVI. lin. 11. pro emphaticis leg. *emphatici*. p. 13.
§. XXXI. lin. 1. pro ortur leg. *oritur*. p. 17. §. XLIX. lin. 2. pro exi-
stet leg. *existit*. p. 18. §. XLIX. lin. vlt. pro amat leg. *amant*. §. LI.
lin. 1. post vocem euphonia inferas: *nascitur*. & lin. 3. deleas ve-
culam. *est*. lin. vlt. pro sybylla leg. *syllaba*. p. 20. §. LVI. lin. 11.
pro metaphisicis leg. *metaphysicis*. p. 21. §. LVIII. lin. 4. pro praeses
leg. *phrases*. p. 24. in not. in. 1. pro Hac leg. *Huc*. in. 11. pro
Lunge leg. *Zunge*. p. 25. §. LXII. lin. 5. ante verbum: adhibent,
inferatur vox *Kamez*. Schediasmate secundo. p. 1. lin. 11. pro
ET leg. *EST*. lin. 4. a fin. pro QUAE leg. *QVE*. p. 5. lin. 1. lo-
co procedenti leg. *praecedenti*. lin. vlt. pro grammaticus leg. *Gram-
maticus*. p. 6. lin. 15. pro ihren leg. *ihrem*. p. VII. §. VI. lin. 2. pro
§. LXL. leg. §. IV. in §. VII. lin. 1. pro. §. LXXII. leg. §. VI. p. 13.
§. XIX. lin. 6. pro linguae leg. *lingua*. p. 14. §. XXII. lin. vlt. pro sy-
nonimicas leg. *synonymicas*. p. 15. §. XXVII. lin. 4. pro adhibitio
leg. *adhibito*. p. 16. §. XXIX. lin. 12. pro super leg. *suprem*. lin. 14.
pro Teuteri leg. *Reutheri*. lin. 17. pro Wostii leg. *Wustii*. p. 17.
lin. 13. p o nec leg. *o*. p. 18. §. XXXI. lin. vlt. pro hinc leg. *banc*.
p. 19. §. XXXV. lin. 4. pro dageschada leg. *dageschata*. Eadem p in
not. lin. 1. pro ipsa leg. *ipso*. p. 20. §. XXXV. pro origiem leg. *origi-
nem*. p. 22. lin. 4. a fine. pro TVVM leg. *TVAM*.

Spa-

Spatio adhuc permittente, iuventuti, commoda ex linguarum Orientalium adcurata cognitione redundantia cognoscenti, easque exhauriendi cupiditate flagranti, iuxta libros in not. ad §. VIII. schediasmatis secundi commendatos, in lingua Chaldaica ediscenda iure meritoque commendo: *Chaldaismum Danielis prophetae, in quo rationem vocum grammaticam, secundum principia Danziana exposuit in usum auditorum* FRID. SAM. ZICKLERVS *ampl. ord. philos. in acad. Ien. Adiunctus, Ienae Sumtibus viduae Crockerianae* CIO DCCC XXXXVIII. Libellum huncce, subsidium in hac lingua egregium, l. c. adlegare haut potui, quia mihi corrigenda scribenti iam demum in manus incidit.

ERRATA.

L. B. S.

is huius & prioris schediasmatis corrigendis operam
 auare ipse non potuerim, erratorum typographico-
 dinem, quam serio doleo, nemo mihi crimini ver-
 tata, & puncta cum reliquis distinctionis signis adeo
 collocata sunt, vt parum absit, quin ipse sensus
 impediatur. Non video tamen, quomodo rei huic
 medela adhiberi possit. Neque litterarum maiuscu-
 litarum permutationem curo. Quaedam tantum vi-
 ra adnotasse, hic sufficiat. Schediasmate primo p. 5.
 pro vocabilis leg. *vocalibus*. p. 8. Not. 1. lin. 3. pro
 5. *maximus*, p. 10. §. XXIII. lin. vlt. pro inueniens leg.
 §. XXVI. lin. 11. pro emphaticis leg. *emphatici*. p. 13.
 1. pro ortur leg. *oritur*. p. 17. §. XLIX. lin. 2. pro exi-
 it. p. 18. §. XLIX. lin. vlt. pro amat leg. *amant*. §. LI.
 ocem euphonia inferas: *nascitur*. & lin. 3. deleas ve-
 lin. vlt. pro sybylla leg. *syllaba*. p. 20. §. LVI. lin. 11.
 ificis leg. *metaphysicis*. p. 21. §. LVIII. lin. 4. pro praeses
 p. 24. in not. in. 1. pro Hac leg. *Huc*. in. 11. pro
 Zunge. p. 25. §. LXII. lin. 5. ante verbum: adhibent,
 x Kamez. Schediasmate secundo. p. 1. lin. 11. pro
 . lin. 4. a fin. pro QUAE leg. QVE. p. 5. lin. 1. lo-
 ti leg. *praecedenti*. lin. vlt. pro grammaticus leg. *Gram-*
 lin. 15. pro ihren leg. *ihrem*. p. VII. §. VI. lin. 2. pro
 §. IV. in §. VII. lin. 1. pro. §. LXXII. leg. §. VI. p. 13.
 . pro linguae leg. *lingua*. p. 14. §. XXII. lin. vlt. pro sy-
 eg. *synonymicas*. p. 15. §. XXVII. lin. 4. pro adhibitio
 p. 16. §. XXIX. lin. 12. pro super leg. *suprem*. lin. 14.
 leg. *Reutheri*. lin. 17. pro Wostii leg. *Wustii*. p. 17.
 nec leg. &. p. 18. §. XXXI. lin. vlt. pro hinc leg. *banc*.
 XXV. lin. 4. pro dageschada leg. *dageschata*. Eadem p. in
 pro ipsa leg. *ipso*. p. 20. §. XXXV. pro origiem leg. *origi-*
 lin. 4. a fine. pro TVVM leg. *TVAM*.

Spa-

